

Trabzon İlahiyat Dergisi
Trabzon Theology Journal
ISSN 2651-4559 | e-ISSN 2651-4567
TİD, cilt / volume: 8, sayı / issue: 1
(Bahar / Spring 2021): 227-267

**İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Psikolojisi Dersine Yönelik
Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma**
A Qualitative Study on the Perception of the Theology Faculty Students
towards the Psychology of Religion Course

Ali Yüksel

Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Din Eğitimi Anabilim Dalı
M.A. Student, Ataturk University, Faculty of Theology,
Department of Religious Education
Erzurum/Turkey
e-mail: aliyuksel91@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5099-343x>

Muhammed Kızılgöçit

Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı
Assoc. Prof., Ataturk University, Faculty of Theology, Department of
Religious Education
Erzurum/Turkey
e-mail: mkizilgocit@atauni.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8914-5681>

DOI: 10.33718/tid.853238

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received: 4 Ocak / October 2021
Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Mart / March 2021
Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2021
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Ali Yüksel, Muhammed Kızılgöçit, "İlahiyat Fakültesi
Öğrencilerinin Din Psikolojisi Dersine Yönelik Algısı Üzerine Nitel Bir
Araştırma", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 8/1 (Bahar 2021): 227-267

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit
edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism
detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tid>
mailto: trabzonilahiyatdergisi@gmail.com

Copyright © Published by Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
Trabzon University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Psikolojisi Dersine Yönelik Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma*

Öz

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin mezun olduktan sonra gerek mesleki açıdan gerekse tüm hayatları boyunca in-sanlarla olan ilişkilerinde, fakülte'deki kazanımları büyük rol oynamaktadır. Dinin bireyin duygu, düşünce ve davranışlarındaki yansımalarını inceleyen din psikolojisi dersindeki edinimler, İlahiyat Fakültesi öğrencileri için özellikle önem arz etmektedir. Ülkemizde hızla gelişmekte olan ve yönelimin fazla olduğu din psikolojisi bilim dalıyla ilgili literatür incelendiğinde İlahiyat Fakültelerinde verilen din psikolojisi derslerine ilişkin az sayıda araştırma bulunmaktadır. Araştırma Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2017-2018 ve 2018-2019 akade-mik yılı bahar döneminde din psikolojisi dersini alan öğrencilerin ilgili derse yönelik algılarının ortak ve farklı yönlerinin ortaya konulmasını amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmada özellikle din psikolojisi dersinin içeriğine ve işlenişine yönelik tutumlar üzerinde genelleme yapmanın ötesinde derinleşmesine inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenen (7) kız ve (5) erkek olmak üzere toplam (12) öğrenci çalışma grubunu oluşturmaktadır. Fenomenolojik desenin kullanıldığı araştırmada, çalışma grubuyla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler neticesinde elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuş-tur. Elde edilen bulgulara göre öğrenciler, din psikolojisi dersini hem insanın kendini tanıması hem de muhatap olacakları kişileri analiz edebilmesi açısından önemli bulmaktadır. Öğrenciler, Temel İslam Bilimleri çatısı al-tında alınan derslerdeki bilgilerin muhataplarına ne şekilde ifade edileceğinin öğrenilmesi yönüyle din psikolojisi dersinin İlahiyat Fakültesi'nde zorunluluğunun sürdürülmesi ve süre açısından daha fazla olması gerektiğini düşünmektedir. Öte yandan öğrenciler, olumlu anlamda hem din psikolojisi dersinin İlahiyat Fakültesi'ndeki diğer derslerden içerik yönüyle farklı olduğunu vurgulamakta hem de mezun olduktan sonra hayata aktarabilecek-leri güncel konuların da ders içeriğinde yer almasını istemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Din Psikolojisi, İlahiyat Fakültesi Öğrencileri, Din Psikolojisi Dersi, Algı, Nitel Araştırma.*

A Qualitative Study on the Perception of the Theology Faculty Students towards the Psychology of Religion Course

Abstract

The attainments of the students of the Faculty of Theology during their undergraduate education play a great role especially in the professional sense in their relations with people after they graduate. What they have learnt in the psychology of religion course, which examines the reflections of religion on the emotions, thoughts and behaviors of the individual, are especially important for the students of the Faculty of Theology. When the literature on the field of psychology of religion, which is rapidly developing and has a high tendency in our country, is examined, it was seen that there are very few studies on psychology of religion courses given at the Faculty of Theology. This research is a qualitative research aiming at revealing the common and different aspects of the perceptions of stu-

dents who took religious psychology course in 2017-2018 and 2018-2019 academic year at Atatürk University Faculty of Theology and still studying at Ataturk University. For this purpose, a total of (12) students, consisting of (7) females and (5) males, are determined by the simple random sampling method. In this research, in which the phenomenological pattern was used, the data obtained as a result of semi-structured interviews with the study group were analyzed through a descriptive analysis. According to the findings obtained, students think that the religious psychology course is important in terms of self-discovery and the ability to analyze the people to whom they will be addressed. The students also think that the course of religious psychology should be compulsory and allocated more time. Thus, they will be able to learn how to convey all the information which they have obtained in the courses relating to Basic Islamic Sciences to their addressees. Furthermore, the students who emphasize that the psychology of religion course is different from the other courses in the Faculty of Theology in terms of content, desire and suggest that this course include current trends.

Keywords: *Psychology of Religion, Students at Theology Faculty, Religious Psychology Course, Perception, Qualitative Research.*

---

* Bu makale, Bilhikem 3. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu Tebliğler Kitabı'nın (Van-2021) 255-279. sayfaları arasında yer alan ve Bilhikem III. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Psikolojisi Dersine Yönelik Algılarına İlişkin Nitel Bir Araştırma" adlı tebliğin, içeriği geliştirilerek ve değiştirilerek üretilmiş hâlidir. This article is the modified and improved version of the communiqué content, which is located between pages 255-279 of Bilhikem 3rd Social Sciences Student Symposium Book of Proceedings (Van-2021), titled "A Qualitative Research on Perceptions of Theology Faculty Students towards the Psychology of Religion Course" presented at the Bilhikem III Social Sciences Student Symposium.

Giriş

İnsan, gözlerini dünya sahnesine açtığı andan perdenin kapanmasına kadar geçen fasıl içerisinde sürekli bir tekemmül halindedir. Diğer canlılardan farklı olarak öğrenerek mükemmelleşmeye ve ilimle ilerlemeye fitraten muhtaçtır. Bu nedenle özellikle gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada bireyin muhtaç olduğu eğitim ve öğretim faaliyetleri önem arz etmektedir. Psikoloji bilimi bireyin duygu, düşünce ve davranışını konu edinmesi açısından uzun bir geçmişe, bireyin davranışının altında yatan süreçleri bilimsel olarak incelemesi açısından ise kısa bir tarihe sahiptir.¹

Kendisini ve etkileşimde bulunduğu çevresini tanımlama ve anlamlandırma çabasını hiçbir zaman bırakmayan insanoğlunun gayretlerinin bir disiplin halini aldığı psikoloji bilimi, insanın bütün hayatını etkileyen, varoluşsal çözümlene ve hayatı anlamlandırma misyonuna sahip güçlü bir olgu olan dini,² bir barışık bir dargın kardeşler olarak³ kenarda bırakamamış ve en önemli inceleme alanlarından birisi haline getirmiştir.⁴

Yaratılıştan itibaren sergilenen oyunda acziyet ve fakriyet sahibi insanlığın, dinsiz bir sahnesi görülmemiştir. Bu ilişki inanmak, reddetmek, ilgi duymak, nefret etmek vb. suretlerde süregelmiştir.⁵ Mensuplarını belli bir hedef ve/veya yaşam tarzına sevk eden, dünya ve ahiret görüşü etrafında toplayan yapı olarak ifade edilen din olgusu⁶ ile psikoloji bilimi bireyin ve insanlığın anlaşılması açısından iki önemli alandır.

Ülkemizde İlahiyat Fakülteleri'ndeki öğrenimini başarıyla tamamlayan öğrencilerin mesleki açıdan pek çok farklı alanda çalışabildiği görülmektedir. Mesleki yaşamları başta olmak üzere kişisel hayatlarında da insanî ilişkileri üst seviyede bulunacak mezun öğrencilerin hem bireyin psikolojisine hem de dinin insan üzerindeki psikolojik etkilerine yönelik bilgisi önem arz etmektedir.

---

1 Plotnik, *Psikoloji'ye Giriş*, 4.

2 Karacoşkun, *Din Psikolojisi El Kitabı*, 37.

3 Köse-Ayten, *Din Psikolojisi*, 7.

4 Karacoşkun, *Din Psikolojisi El Kitabı*, 61.

5 Kayıklık, *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*, 11.

6 Kızılgeçit, *Din Psikolojisinin 200'ü*, 12.

Din psikolojisi dersine kazanımları açısından bakıldığında, öğrencilerin mezun olduklarında içerisinde bulunacakları görev gereği dinin, kendisi üzerindeki etkilerini belirleyebilmesi, bireyler üzerindeki etkisini en iyi şekilde analiz edebilmesi, bireylerin gelişim dönemlerini dikkate alarak onlara hitap edebilmesi hususları dersin İlahiyat Fakültesi içerisindeki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Eğitim-öğretim açısından öğrencilerin derse karşı tutumlarını araştırıp olumsuz tutumların sebeplerinin ortaya çıkarılması ve çözüm yollarının belirlenmesi, ilgili dersin kazanımlarının öğrenciye aktarılmasındaki başarısı açısından büyük etkiye sahiptir.⁷ Ayrıca derse yönelik tutumların olumlu ya da olumsuz olması öğrenme sürecini doğrudan etkilemekte ve öğrencilerin gelecekteki yaşantılarına yön vermektedir.⁸ Bu kapsamda ilgili literatür incelendiğinde İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersine yönelik algılarını ortaya koymayı amaçlayan nitel araştırmaların azlığı ve dersin içeriği ile işlenişine yönelik tutumlar üzerinde genelleme yapmanın ötesinde derinlemesine incelemeyi önceleyen çalışmaların yokluğu dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili Kayıklık tarafından din psikolojisi dersinin içerik ve kazanımlarına ilişkin kuramsal çalışma,⁹ Yenen tarafından İlahiyat (n:123) ve DKAB (n:32) bölümleri öğrencilerinin din psikolojisi dersinden beklentilerini/kazanımlarını belirlemek amacıyla açık uçlu sorulara da yer verilerek nicel çalışma¹⁰ ve Şahin tarafından öğrenci (n:159), öğretmen (n:46) ve imamlar (n:18) örnekleminde din psikolojisi alanının yapı ve fonksiyon açısından değerlendirildiği karma çalışma¹¹ gerçekleştirilmiştir. Kayıklık, din psikolojisinin sağladığı kazanımları bireysel ve toplumsal olarak ele almış, meslek, aile ve sosyal hayattaki faydalarına vurgu yapmıştır.¹² Yenen, din psikolojisi dersinin öğrenciler üzerindeki bireysel kazanımlarına odaklanmış ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerince öz farkındalık, dinî konu ve meselelere farklı açılardan bakabilme, dinî hayatı ve farklı dindarlık biçimlerini anlayabilme ve empati kurabilme kazanımlarının elde edildi-

7 Aybey, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Eğitimi Dersine Yönelik Tutum ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma", 52.

8 Aybey, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Eğitimi Dersine Yönelik Tutum ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma", 52.

9 Kayıklık, "İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi", 83.

10 Yenen, "Din Psikolojisi Dersinin Öğrencilerin Bireysel Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği", 149.

11 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 1.

12 Kayıklık, "İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi", 95-98.

ğini ortaya koymuştur.¹³ Şahin'in çalışmasında, din psikolojisinin bireysel kazanımlarından "*kendimizi ve hedef kitleyi tanımak*", toplumsal kazanımlarından "*toplumun dinî hayatını kavramak ve bilinçli olmak*", mesleki kazanımlarından ise "*meslekte daha verimli olmak*" hususları ön plana çıkmıştır.¹⁴ İlgili çalışmaların sonuçları ile araştırmadan elde edilen veriler tutarlılık göstermekte olup önceki çalışmaların sonuçlarına bulgular kısmında yer verilmiştir.

1. İlahiyat Fakülteleri'nde Din Psikolojisi Dersleri

Din psikolojisi bilimi, din felsefesi, din eğitimi, din sosyolojisi vb. din konulu insan bilimleri gibi Batı'da en çok yüz yıllık bir geleneği bulunmasına rağmen ülkemizde çok az tanınan ve mazisi kısa olan araştırma alanlarındandır.¹⁵ İlk olarak Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nde "İctimaî ve Dinî Rûhiyat" şeklinde okutulmaya başlanan din psikolojisi dersi,¹⁶ 21 Kasım 1949 tarihinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde ikinci sınıf müfredatında bir kredilik, üçüncü sınıf müfredatında iki kredilik bir ders olarak okutulmaya başlamıştır.¹⁷ Ülkemizde din psikolojisi alanındaki bilimsel çalışmalar, 1950'li yıllarda başlamıştır.¹⁸ Din psikolojisinin Batı'da 1930'larda ivme kaybetmesi ve 1950'lerde yeniden ortaya çıkması sürecine denk olarak ülkemizde 1950'lerden itibaren nitel ve nicel birçok çalışma yapılmıştır.¹⁹ Ülkemizde din psikolojisi alanı, yarım asırdan uzun bir süredir çeşitli değişim ve gelişimlerle varlığını sürdürmüş ve içinde bulunduğu dönemin etkin bilimsel akımlarının gölgesinde biçimlenmiştir.²⁰ 1950'lerden günümüze kadar gelen süreç içerisinde Türkiye'de alanda çalışma yapan akademisyenler din psikolojisine çok değişik açılardan

---

13 Yenen, "Din Psikolojisi Dersinin Öğrencilerin Bireysel Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği", 178-179.

14 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 87, 94, 99.

15 Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 9.

16 Karaca, *Din Psikolojisi*, 25.

17 Ulu, "Türkiye'deki Akademik Yapı Bağlamında Din Psikolojisinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi", 197.

18 Karacoşkun, *Din Psikolojisi El Kitabı*, 71.

19 Uysal, "Türkiye ve ABD'de 2016-2019 Yılları Arasında Din Psikolojisi Alanında Yapılan Kitap Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme", 97.

20 Köse-Ayten, *Din Psikolojisi*, 19.

farklı konularda yaklaşmıştır.²¹

İlahiyat Fakültesi eğitiminde ders olarak okutulan din psikolojisi, modern psikolojiye paralel olarak gelişmiş ve onun bir dalı olarak nitelenmiştir.²² Ülkemizdeki din psikolojisi derslerinde genel olarak öğrencilere aktarılan konular, Batı kaynaklı olmakla birlikte ülkemizde alanın önde gelenleri tarafından yapılan araştırmalar neticesinde sistematik bir düzleme oturmuştur. Karacoşkun tarafından oluşturulan İlahiyat Fakülteleri'nde okutulan din psikolojisi kitaplarında genellikle yer alan konular şekil-1'de sunulmuştur.²³

Şekil 1: Din psikolojisi dersinin konuları

Karacoşkun'un sınıflandırmasına ilave olarak din psikolojisi derslerinde okutulan ders kitaplarının konuları, genel bir bakış açısı kazanılması ile benzerliklerin ve farklılıkların neler olduğunun ortaya konulması

21 Uysal, "Türkiye ve ABD'de 2016-2019 Yılları Arasında Din Psikolojisi Alanında Yapılan Kitap Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme", 125.

22 Aydın, "İlahiyat Fakültelerinde Din Psikolojisine Duyulan İhtiyaç, Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları (Uluslararası Katılımlı Çalıştay)", 109.

23 Karacoşkun, *Din Psikolojisi El Kitabı*, 69.

amacıyla tablo-1’de sunulmuştur. Din psikolojisi kitaplarının içeriklerine dikkat edildiğinde; din psikolojisi tarihi, din psikologları, tasavvuf psikolojisi, dindarlık, dini gelişim psikolojisi ile ruh sağlığı ve din konuları ortak olarak yer almaktadır. Din psikolojisi kitapları içerisinde yer alan benzer konular, tablo-1’de kalın olarak gösterilmiştir.

Yazar Adı	Prof. Dr. Hayati HOKELEKLI	Prof. Dr. Hüseyin PEKER	Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK	Prof. Dr. Ali KÖSE Prof. Dr. Ali AYTEN	Prof. Dr. Mustafa Doğan KARACÖŞKÜN (Editör)	Prof. Dr. Faruk KARACA	Doç. Dr. Ümit HOROZCU	Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU
Psikoloji ve din psikolojisi	Psikolojinin alanı	İçerik ve kazanım açısından din psikolojisi	Psikoloji ve din	Psikoloji bilimi ve tarihçesi	Din psikolojisi tarihi	Psikolojiye giriş	Psikoloji ve din	
Din ve psikoloji	Din psikolojisinin alanı	Din psikolojisinin doğuşu ve gelişmesi	Psikologlar ve din görüşleri	Modern psikolojide dine yaklaşımlar	Din psikolojisi bilimi	Din psikolojisine giriş	Dini düşünceler, dini inançlar ve dini davranışlar	
Dini davranışın kaynakları	Dini yaşantının unsurları	Din psikolojisinde yöntem	İslami psikoloji ve Müslüman psikologlar	Din psikolojisi bilimi ve Türkiye’deki gelişimi	Din psikolojisinde yöntem	Sigmund Freud, psikanaliz ve din	Dindarlığın boyutları	
Dini tecrübe	İnsan hayatının belirgin dönemleri ve din	Bireysel dindarlığın psikolojik kaynakları	Din, dindarlık ve maneviyat	İslam düşünce tarihinde insan psikolojisine yaklaşımlar	Din, dindarlık ve dini hayat	İkinci nesil psikanaliz ve din nesne ilişkileri teorisi ve bağlanma teorisi	Dindarlık ve cinsiyet	
İman, şüphe ve inancsızlık	Tasavvufi yaşantı	Gelişim dönemleri ve dini hayat	Dine dönüş ve din değiştirme	Gelişim kuramları ve dönemlerine genel bir bakış	Dindarlığın boyutları	C. G. Jung, analitik psikoloji ve din	Din ve psikolojik iyilik hali	
Dua ve ibadet	Din değiştirme	Bireysel yaşamda dinsel değişim	Parapsikoloji	Dini gelişim	Dindarlığın etkileri	Davranışçı yaklaşım ve din	Din ve baş etme	
Gelişim dönemleri ve din	Anormal dini davranışlar	Dua ve ibadet	Batıl inanç ve davranışların psikolojisi	Dini inanç	İnanç psikolojisi	Dine hümanist yaklaşım	Dindarlık ve depresyon	
Dine dönüş ve din değiştirme		İnanç, iman ve şüphe		Dini davranışlar ve inançla ilişkisi	İbadet psikolojisi	Transpersonel (ben ötesi) psikoloji ve din	Dindarlık ve ölüm kaygısı	
Tasavvuf psikolojisi		Bireysel dindarlığın boyutları ve inanç-davranış etkileşimi		Ruh sağlığı ve din	Dini gelişim psikolojisi	Dini ve mistik tecrübe	Dindarlık ve madde kullanımı	
		Değişen dünyada birey, din ve dindarlık		Dini kişilik	Kişilik (gelişimi) ve din	Dua psikolojisi	Dindarlık ve evlilik uyumu	
		Tasavvuf psikolojisi		Dini tecrübe	Tasavvuf psikolojisi	Ruh hastalıkları ve din	Dindarlık ve önyargı	
		Ruh sağlığı ve din		Tasavvuf psikolojisi	Ölüm psikolojisi ve din		Dua etme	

Tablo 1: Din psikolojisi kitaplarının konu dağılımları

Ülkemizdeki din psikolojisi derslerinde öğrencilerin kazanımlarına yönelik farklı İlahiyat Fakülteleri'nden alınan öğrenme çıktıları, benzer kazanımlar bir kez yazılmak şartıyla, tablo-2'de sunulmuştur. Buna göre öğrenci kazanımlarının odak noktasının, dinin bireysel ve toplumsal etkilerinin iyi bir şekilde analiz edilebilmesi olduğu görülmektedir.

1.	Psikolojik yaklaşımın ne olduğunu bilir.	Atatürk Üniversitesi
2.	Bu yaklaşımı din vb. gibi değişik fenomenlere uygulayabilir.	Atatürk Üniversitesi
3.	Dini hayatı etkileyen unsurları bilir.	Atatürk Üniversitesi
4.	Dinin psiko-sosyal fonksiyonlarını bilir.	Atatürk Üniversitesi
5.	Dini gelişimin takip ettiği süreçleri bilir.	Atatürk Üniversitesi
6.	Din psikolojisinin temel kaynaklarını analiz eder.	Sakarya Üniversitesi
7.	Dini hayatın psikik hallerini açıklar.	Sakarya Üniversitesi
8.	Din psikolojisinin diğer İslami ilimlerle münasebetini sentezler.	Sakarya Üniversitesi
9.	Din psikolojisi ile ilgili temel konu, kavram ve kuramlar hakkında bilgi sahibi olur.	Harran Üniversitesi
10.	Din psikolojisine ait konuların sosyal hayattaki karşılıklarını açıklayabilir.	Harran Üniversitesi
11.	Dinin insanlar üzerindeki etkilerini gözlemleyip, mukayese yaparak yorumlayabilir.	Harran Üniversitesi
12.	Din psikolojisine ilişkin bazı Müslüman düşünürlerin düşüncelerini açıklayabilecek.	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
13.	İbadet ve duanın psikolojik sonuçlarını bilebilecek.	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
14.	Dinin birey hayatındaki yeri, anlamı ve önemini farkına varır.	RTE Üniversitesi
15.	Türk toplum yapısında dinin bireysel ve sosyal işlevlerini kavrar.	RTE Üniversitesi
16.	Bireyin ruh sağlığının korunmasında din faktörünün önemini anlar.	RTE Üniversitesi

17.	Psikoloji ve din psikolojisi alanları arasında benzerlik ve farklılıklardan haberdar olur.	Cumhuriyet Üniversitesi
18.	Olumlu ve olumsuz yönleriyle dini inanış ve yaşayışın kişilik üzerindeki etkileri hakkında değerlendirme yapar.	Cumhuriyet Üniversitesi
19.	Dini motivasyonlar, dini tecrübe, iman, şüphe ve inançsızlık, dua ve ibadet, gelişim dönemleri ve din hususlarında analiz yapar.	Cumhuriyet Üniversitesi
20.	Dini yaşayış ve davranışlara yol açan sebep ve faktörler hakkında bilimsel bilgiler üretir.	Cumhuriyet Üniversitesi

Tablo 2: Din psikolojisi dersine ilişkin öğrenme çıktıları

İlahiyat Fakültelerinin öğretim programlarında yer alan din psikolojisi dersini alan öğrencilerin kazanımları, birbiriyle ilişkili olmak koşuluyla bireysel ve toplumsal düzeyde değerlendirilebilir. Kayıklık, *İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi* isimli çalışmasında din psikolojisinin insan yaşamına katkılarını bireysel ve toplumsal olarak iki başlık altında incelemiştir.²⁴ Şahin ise din psikolojisinin bireysel, toplumsal ve mesleki katkıları üzerinde vurgu yapmıştır.²⁵

Din psikolojisi dersinin kazanımlarını elde eden bir öğrenci bireysel yaşamda; kendi duygu, düşünce ve davranışlarını daha iyi anlayabilir. Dinsel yaşayışı ile ilgili güdülerin ne olduğunu bilinçli bir biçimde kavrayabilir. Örneğin din psikolojisinde, dinsel yaşayışların güdüleriyle ilgili birikime sahip olan bir kişi, ibadetini; Allah'ın rızasını kazanmak, başkalarına kendini farklı göstermek, içinde bulunduğu toplulukta herkes yapıyorsa onlara karşı mahcup olmamak, belli bir çıkar elde etmek, inancının bir gereğine bağlı olmak, dinsel bir cezaya çarptırılmamak ya da dinsel bir beklenti için mi yaptığını daha kolay anlayabilir.²⁶

Öte yandan, toplumsal hayatta ailevi ve mesleki ilişkiler başta olmak üzere sosyal ilişkilerde din psikolojisi dersinin etkileri görülebilmektedir. Örneğin din psikolojisi dersini alarak gelecek nesiller yetiştirecek olan anne ve babalar, bebeklik döneminden ergenlik dönemine kadar

24 Kayıklık, "İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi", 94-98.

25 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 82-100.

26 Kayıklık, "İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi", 95.

çocuklarının içerisinde bulunduğu dönemlerin ruhsal özelliklerine göre hareket edecek ve çocuklarının dini gelişimlerine sağlıklı bir yön verecektir. Çocukta dinî uyanış, yetişkinlerin ilgi, teşvik, destek ve örnek olmalarına büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır. Bütün araştırma ve gözlemler dini inanç ve tutumların oluşmasında ilk çocukluk dönemindeki aile ilişkilerinin en etkili faktör olduğunu ortaya koymaktadır.²⁷

Mesleki ilişkilere örnek olarak, toplumun bütün kesimlerinden insanlarla ilişki içerisinde olan bir müftünün, karşısındaki insanın dinsel motivasyonunu yeterince tanımaması, onun duygu, düşünce, istek, arzu, ümit ve korkularını yeterince anlayamaması, aralarında gelişecek iletişimi olumsuz yönde etkileyecektir. Bu ise müftünün üstlenmiş olduğu misyonu yerine getirmesinde olumsuzluklara yol açacaktır. Yine örnek olarak bir vaiz, çocuklara anlattığı konuyu yetişkinlere; kadınlara anlattığı konuyu hiç değiştirmeden erkeklere; gençlere anlattığı bir konuyu yaşlılara; çiftçilere ve esnafa anlattığı bir konuyu bilim adamlarına; büyük bir kentte anlattığı bir konuyu bir köyde hiç değiştirmeden anlatırsa başarısız olma olasılığı yüksektir.²⁸

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'ne ait anabilim dalları derslerinin birçoğu bireysel ve sosyal hayatla ilişkili olduğundan öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Özellikle din psikolojisi alanı dinin, insanın duygu, düşünce ve davranışlarına etkisini psikoloji biliminin yöntemleriyle/araştırma teknikleriyle incelemesi noktasından öğrencilerin bu alana ilgi duymalarına sebep olmaktadır. Şahin'in çalışmasında, İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleminin % 79,9'unun din psikolojisi alanına ilgisinin olduğu belirlenmiştir. Bu yüksek oranın, konuların zihinlerde taze olması, din psikolojisi eğitiminin verimliliği ve hayatlarının ilerleyen safhalarında öğrendikleri bilgilerin kendilerine faydalı olacağı düşüncesi kaynaklı olduğu değerlendirilmiştir.²⁹

Din psikolojisi alanında nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan çalışmaların dışında, nitel yönü ön plana çıkan ve din psikolojisi dersinin içeriğine ve işlenişine yönelik tutumlar üzerinde genelleme yap-

27 Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 257.

28 Kayıklık, "İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi", 97.

29 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 55.

manın ötesinde, derinlemesine incelemeyi önceleyen farklı çalışmaların yokluğu alanda dikkat çekmektedir.

Tutumlar doğrudan gözlenemeyen değişkenler olarak kabul edildiğinden onları doğrudan ölçmek de mümkün olmamaktadır. Tutumlarla ilgili bilgiler bireylerin düşünce, duygu ve davranış eğilimlerinden elde edilmektedir.³⁰ Araştırmanın temel amacı İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersine ilişkin algılarına yön veren bilgi ve düşüncelerini, yaklaşımlarını dile getirirken başvurdukları kavram ve ifadelerin neler olduğunu anlamak ve din psikolojisi dersinin içeriği ve işlenişiyle alakalı üzerinde durulması gereken yönlerini irdelemektir.

3. Yöntem

Araştırma Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin din psikolojisi dersine yönelik algılarının ortaya çıkarılmasını amaçlayan nitel bir araştırma olarak kurgulanmıştır. Bu kapsamda nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Araştırmada yöntem olarak bu desenin tercih edilmesinin nedeni, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersine yönelik algılarının derinlemesine irdelenmek ve bu algıların analiz edilerek betimlenmek istenmesidir. Fenomenoloji deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmamıza olanak sağlayan yaklaşımdır.³¹ Fenomenolojik araştırma, bireylerin olgularla ya da kavramlarla ilgili deneyimlerinin ortak anlamını betimlemektedir. Bu desende araştırmacılar olguyla ilgili deneyimi bulunan bireylerden veri toplar ve veri topladığı bütün bireylerin deneyimlerinin özünü bütüncül bir şekilde betimler.³²

Araştırmanın çalışma grubu Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2017-2018 ve 2018-2019 akademik yılı bahar döneminde din psikolojisi dersini almış, görüşmeler esnasında üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören % 58'i (7) kız ve % 42'si (5) erkek olmak üzere (12) öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların seçiminde nitel araştırma yaklaşımının

---

30 Aybey, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Eğitimi Dersine Yönelik Tutum ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma", 55.

31 Yıldırım-Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 69.

32 Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, 62.

da yer alan basit seçkisiz örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmada fenomenoloji çalışmalarında veri toplama araçlarından birisi olan görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Görüşmeler sonrasında elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak yorumlanmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı gördüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtılabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır.³³ Araştırmada mülakatlar neticesinde elde edilen nitel veriler, MAXQDA 2020 nitel veri analizi programına aktarılmıştır.

4. Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın ilk aşamasında öğrencilerin din psikolojisi dersini İlahiyat Fakültesi içerisinde nasıl konumlandığı, dersin içeriği hakkında ne düşündüğü, derse dair önyargıları ve beklentilerinin neler olduğu ve dersin hayatlarına ne kadar etki ettiği sorularına cevap aranmıştır. İkinci aşamasında ise öğrencilerin din psikolojisi dersine yönelik tutumlarının kaynakları öğretim elemanı, mesleki fayda, psikoloji alanına ilgi ve kişisel gelişim düşüncesi şeklinde sınıflandırılarak etki boyutları ortaya konulmuştur.

İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleminde “*sizce din psikolojisi nedir? Din psikolojisi denince aklınıza neler gelmektedir?*” sorularına cevap aranan çalışmalarda “*öğrenci*” grubunun en yüksek orandaki (% 35,8) cevabının “*insanın dini duygu, düşünce ve davranışlarını inceleyen bilim dalıdır*” olduğu; onu % 22,6 oranıyla “*insan-din ilişkisini inceler*”, % 15,7 oranıyla “*din-psikoloji ilişkisini inceler*”, % 8,2 oranıyla “*psikoloji biliminin alt dalıdır*”, % 6,3 oranıyla “*dini olayları inceler*”, % 4,4 oranıyla “*dinin fonksiyonunu inceler*”, % 3,1 oranıyla “*insanı tanıma bilimidir*” ve % 3,8 oranıyla “*fikrim yok*” cevaplarının takip ettiği belirlenmiştir.³⁴

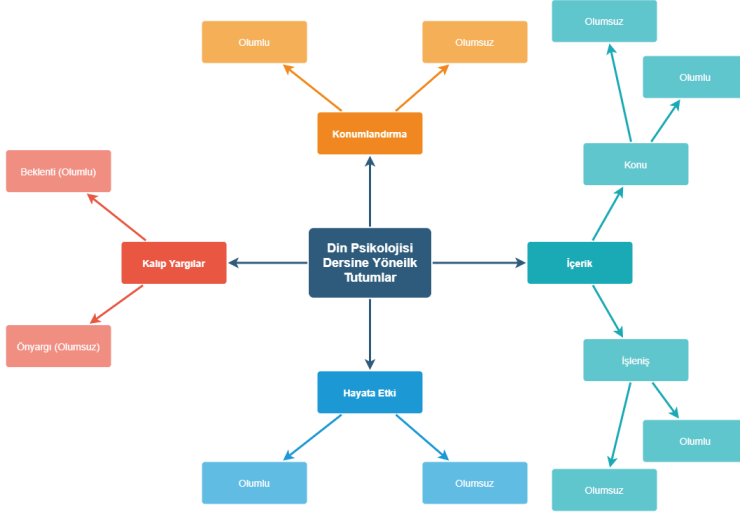
33 Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemler*, 69.

34 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 51.

4.1. İlk Aşama

Katılımcıların din psikolojisi dersine dair algılarını/tutumlarını ortaya koymak amacıyla daha önceden oluşturulan ve cevaplar neticesinde son halini alan temalar; kalıp yargılar, hayata etki, konumlandırma ve içerik şeklinde olup şekil-2’de gösterilmiştir. Öğrencilerin din psikolojisi dersine yönelik tutumlarının net bir şekilde ortaya konulması amacıyla ilk aşamada nedensellikten daha çok tutum ölçeklerinin alt boyutları dikkate alınarak temalar oluşturulmuştur. Din psikolojisi dersine yönelik algıların/tutumların nedenleri ayrı bir başlık altında ikinci aşamada incelenmiştir.

İçerik temasının işleniş ve konu olmak üzere iki alt teması bulunmaktadır. Diğer temaların alt temalarını ise, o tema ile ilgili katılımcılar tarafından ifade edilen olumlu ve olumsuz düşünceler oluşturmaktadır. Ancak bulgular kısmında başlıklandırma yapılırken olumlu ve olumsuz alt temalarına ayrıca başlık verilmemiştir.

Şekil 2: Din psikolojisi dersine yönelik tutumlar

MAXQDA 2020 programında görüşmelerde en fazla tekrarlanan kelimelerin belirlenmesi amacıyla yapılan sözcük frekansı analizinde; *bir* (268 kez), *yani* (212 kez), *çok* (168 kez), *bu* (160 kez) vb. kelimeler dikkate alınmadığında *din* (111 kez), *psikolojisi* (97 kez), *ders* (47 kez), *hoca* (47

tutum içerisinde olduğu görülmüştür.³⁷

Katılımcıların dersi geçme zorluğuyla alakalı söylemlerini destekler nitelikte Erpay'ın çalışmasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin % 20,6'sının Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'ndeki derslerde çok zorlandığı belirlenmiştir.³⁸ Kirman ve Demir tarafından yapılan çalışmada da öğrencilerin % 7,1'inin Felsefe ve Din Bilimleri Bölümündeki derslerde başarılı olamadığı ortaya konulmuş ve İlahiyat Fakültesi'nde ilgili bölüme ait ders sayısının azlığına rağmen başarı oranının düşük olması öğrencilerin dersler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığıyla ilişkilendirilmiştir.³⁹

Katılımcıların din psikolojisi dersi özelinde değil Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü altındaki derslere yönelik önyargılarının bulunduğu, söylemlerinden anlaşılmaktadır. Söylemlerin odak noktasını yine dersi geçme endişesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda katılımcıların bir kısmının din psikolojisi dersine de olumsuz önyargı ile girdiği ortaya çıkmaktadır.

“Açıkçası ben felsefe alanını hiç sevmiyorum, psikolojiyi sevmiyorum... Çok büyük bir önyargıyla girdim felsefe temelli ders olarak... Felsefe alanında olan psikoloji, sosyoloji beni hep zorlamıştır, zorlar yani öyle hissediyorum.” (K7, BA)

“Bize yansıtılan bakış açısından dolayı felsefe derslerini olmasa da olur (şeklinde) görüyordum çünkü bize küçükten beri hep felsefe okumayın (deniyordu)... Ama din psikolojisi olsun diğer felsefi kısımlar olsun bunlar bence çok önemli şeylerdir. Bir ilahiyatçı kesinlikle bu alanlarda bir şeyler öğrenmesi, bir şeyler okuması kanaanindeyim.” (E3, AA)

Felsefe ve Din Bilimleri bölümündeki derslere dair önyargıların öğretim elemanı ve dersi geçme kaynaklı olmadan çevrenin etkisiyle oluştuğu da katılımcıların söylemlerinden anlaşılmaktadır. Sain tarafından yapılan çalışmada diyanet ihtisas kursiyerlerinden medrese veya benzeri bir kurumdan din eğitimi alıp tamamlayanların Felsefe ve Din Bilimleri derslerine yönelik tutumlarının olumsuz olduğu sonucuna ulaşılmış ve

---

37 Kirman-Demir, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği”, 10.

38 Erpay, “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri”, 454.

39 Kirman - Demir, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği”, 11.

Yıldız tarafından yapılan boylamsal çalışmada ilk uygulamada (İlahiyat Fakültesini kazandıkları zaman) öğrencilerin % 41,9'unun, altıncı uygulamada (İlahiyat Fakültesinden mezun oldukları zaman) ise % 25,4'ünün ilahiyat tahsilinden en önemli beklenti olarak "vatana ve millete faydalı olmak" seçeneğini işaretlediği tespit edilmiştir.⁴² "İslami şuur kazanmak" beklentisinin ilk uygulamada % 33,3, altıncı uygulamada % 24,3 olduğu ve "İnsanlara dini konularda yardımcı olmak" beklentisinin ilk uygulamada % 16,7, altıncı uygulamada % 22,5 olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde araştırmada elde edilen bulguların kişisel (İslamî şuur) ve sosyal (vatana faydalı olmak) fayda açısından benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Şekil 5: Din psikolojisi dersinden beklentiler kelime bulutu

4.1.2. Din Psikolojisi Dersinin Hayata Etkisi

Din psikolojisi dersinin bireysel ve sosyal hayatlarına etkisini öğrenmek amacıyla yönelttiğimiz sorulara katılımcıların bir kısmı şimdiye kadar herhangi bir etkisinin olmadığını söylemekle birlikte bir kısmı farkında olarak herhangi bir etkisinin olmadığını ancak farkında olmadan (bilinçaltı aracılığıyla) etkisinin olabileceğini vurgulamaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu ise bireysel ve sosyal hayatta etkilerini hissettikleri veya hissedecekleri kanaatindedir.

Din psikolojisi dersinin hayata etkisi açısından katılımcılar konuya özellikle mesleki açıdan yaklaşmaktadır. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi din psikolojisi dersinin kazanımlarının *dini gelişim psikolojisi* sürecini bilmenin önemi başta olmak üzere mesleki hayatta çok etkili olduğu bilinmektedir. Katılımcılar da öğretmen, imam vb. İlahiyat alanıyla ilgili mesleklerde muhatabın psikolojisini analiz edebilmenin önemine dair vurgu yapmaktadır.

42 Yıldız, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Özellikleri (Boylamsal Bir Çalışma)*, 72.

“Yetişkinlik dönemleri, dönemlerin özellikleri benim çok dikkatimi çekmişti. Karşıma orta yaşlı bir insan geldiğinde onun döneminin özelliklerini yaşlı bir insan olduğunda onun döneminin özelliklerini çok iyi şekilde analiz edebiliyordum. Hatta bu dönemde huzur evinde bir yaşlı ile görüşecektim (başka bir dersten dolayı), bunun için din psikolojisi dersinde öğrendiklerim çok yardımcı olmuştur.” (K1, BA)

“Dindarlık ve dini hayat başlığı altında hocamızın bir örneği vardı. Hocamız bir renk seç demişti bana...siyah demiştim, elinde bir tatlı kaşığı ve yanında bir boya kutusu var, bir tane göl var yanında sen onunla işte o tatlı kaşığı ile sürekli boyayı boşaltıyorsun, yavaş yavaş boşaltıyorsun. İlk kaşığı boşaltmanla bir ay sonraki renk aynı mı demişti. Hayır demiştim. İşte namaz da bunun gibidir demişti, namazın da dine etkisi bu yöndedir maneviyatını bu şekilde artırır demişti, çok hoşuma gitmişti... O namazlar kısmını işledikten sonra daha da dikkat etmeye başladım.” (K7, BA)

“İleride biz öğretmenler olacağız, sonuçta bir öğrenciye yaklaşım konusunda karşımıza deist (öğrenciler çıkabilir). Batı’da özellikle çok fazla öğrenci var ablam da (öğretmen) karşılaşıyor, bu tür zorluklar çıkacak.” (K2, CB)

“Mesela sen imam olduktan sonra adam geliyor günah işlemiş, kendini kötü hissediyor... O insanı kazanmak için onun psikolojisine göre davranıp dini yönden daha iyi yönlendirmek gerekiyor. Bu da din psikolojisinin bize kattığı en önemli şeylerden.” (E1, BA)

Yenen tarafından yapılan çalışmada İlahiyat bölümü öğrencilerinin kazanımları; kendilerini tanıma ve ifade etme, muhatabını anlama, empati, dini konu ve meseleleri farklı açılardan görebilme, dinin nasıl anlatılması gerektiği, özgüven, dini inanç, duygu ve davranışların arka planı, bakış açısı zenginliği, dinin psikolojik boyutları şeklinde sınıflandırılmıştır.⁴³

Şahin tarafından yapılan çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersinin bireysel katkılarını % 39,9’u “kendimizi ve hedef kitleyi tanımak”, % 29,7’si “daha verimli dini tebliğ imkânı sağlaması”, % 15,5’i “dinin kişiye etkilerinin farkına varmak”, % 8,8’i “sorun çözümünde katkı sağlaması”, % 3,4’ü “bakış açısı kazanmak”, % 2,0’si “çocuk eğitime katkı sağlaması” ve % 0,7’si “eleştirel bakış açısı kazandırması” şeklinde

43 Yenen, “Din Psikolojisi Dersinin Öğrencilerin Bireysel Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği”, 178.

belirtmiştir.⁴⁴

Din psikolojisinin toplumsal katkılarını ise İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleminin % 27,0'si "toplumun dini hayatını kavramak ve bilinçli olmak", % 20,8'i "toplumsal sorunları, şüphe ve zorlukları çözmeye katkı sağlamak", % 15,7'si "psikoloji bilgisiyle elde edilen farkındalık ile daha rahat sosyal ilişki kurmak", % 11,9'u "daha kaliteli ve huzurlu bir toplum inşasında katkı sağlamak", % 4,4'ü "psikoloji bilen kişinin din anlatımında verimlilik artışı", % 4,4'ü "her yaşın psikolojik sürecine hâkim olmak" ve % 4,4'ü "topluma faydalı, vasıflı birey olmak" şeklinde ifade etmiştir.⁴⁵

Karaca da din psikolojisinin kullanım alanlarını; bireyin kendisine, sosyal ilişkilere, din alanında hizmet veren profesyonellere ve temsil işlevine etkisi şeklinde sınıflandırmaktadır. Bu kapsamda bireyin din psikolojisi dersiyile kendi (dini) duygu, düşünce ve davranışlarında yüksek bir farkındalığa sahip olacağı, diğer insanların (dini) duygu, düşünce ve davranışlarını doğru çözümlenerek sosyal ilişkilerinde başarılı olacağı, öncelikle dini gelişim sürecini bilmenin aile bireylerinin (karı-koca, ebeveyn-çocuk vb.) ilişkilerinde tartışılmaz bir etkisinin olacağı, özellikle dinî alanda hizmet veren öğretmenler için dini gelişim psikolojisi konularının ön plana çıktığı üzerinde durmaktadır.⁴⁶

Ayrıca mesleki veya inanan olarak dini bir misyon yüklenmiş din-darların bütün sosyal ilişkilerinin dini bir temsil işlevi gördüğü, din görevlilerinin muhataplarıyla iletişimde uygun kanalları yakalamak ve vermek istedikleri mesajı sağlıklı bir şekilde aktarılabilirlik açısından din psikolojisinin önemi vurgulanmaktadır.⁴⁷

Şekil 6: Din psikolojisi dersinin hayata etkisi kelime bulutu

44 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 85.

45 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 94.

46 Karaca, *Din Psikolojisi*, 40.

47 Karaca, *Din Psikolojisi*, 41.

4.1.3. Din Psikolojisi Dersinin İlahiyat Fakültesi Dersleri İçerisindeki Konumu

Öğrencilerin din psikolojisi dersini İlahiyat Fakültesi'nin diğer dersleri arasında nasıl konumlandığını belirlemek amacıyla yönelttiğimiz sorulara katılımcıların tamamı İlahiyat Fakültesi'nde önemli ve gerekli bir ders olduğu şeklinde cevap vermiştir. Katılımcıların çoğunluğu Temel İslam Bilimleri ile Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'ndeki dersleri öncelik sırasına koymamakla birlikte Temel İslam Bilimleri çatısı altında aldıkları dersleri ilmi boyutta, Felsefe ve Din Bilimleri çatısı altında aldıkları dersleri uygulama boyutunda görmektedir.

Özellikle din psikolojisi dersinin İlahiyat Fakültesi'ndeki diğer derslerle bir bütünlük arz ettiğini belirten katılımcıların ikisi din psikolojisi dersinin saat olarak yeterli olmadığını ifade etmektedir. Katılımcılarımızın ikisi felsefi derslere ön yargılarının olduğunu belirttikten sonra din psikolojisi dersinin felsefi ve İslamî literatürü çok iyi bir şekilde birleştirdiğini söylemektedir. Bu kapsamda, yukarıda ifade edilen ve din psikolojisi derslerinde öğrenci kazanımları arasında yer alan; din psikolojisinin diğer İslamî ilimlerle münasebetini sentezleme, din psikolojisine ilişkin bazı Müslüman düşünürlerin düşüncelerini açıklayabilme ve Türk toplum yapısında dinin bireysel ve sosyal işlevlerini kavrama gibi kazanımlara öğrencilerin ulaşabildiği araştırma sonucunda ortaya çıkmaktadır.

“Temel İslam Bilimleri öncelikle olmakla birlikte din psikolojisi bunlardan ayrı düşünülemez bir şey... Sadece bilginin yüklenmesi bir anlam ifade etmiyor insanlara nasıl yaklaşımla davranacağımız veya onların nasıl bir psikolojide olduğunu anlamamız da çok önemli, bu anlamda birbirlerinden kesinlikle ayrı tutulamazlar” (K2, CB)

“Bize yansıtılan bakış açısından dolayı felsefe derslerini olmasa da olur (şeklinde) görüyordum çünkü bize küçükten beri hep felsefe okumayın (deniyordu)... Ama din psikolojisi olsun diğer felsefi kısımlar olsun bunlar bence çok önemli şeylerdir. Bir ilahiyatçı kesinlikle bu alanlarda bir şeyler öğrenmesi, bir şeyler okuması kâinata bağlıdır.” (E3, AA)

“Diğer İlahiyat derslerinde genellikle dinî alanda veya tamamen felsefi alanda hiçbir ortak nokta yoktu. Din psikolojisi dersi bize hem ortak noktayı yakalattı hem de (Kur'an'î) delillerimizi insanlara konuşabileceğimiz veya toplumun psikolojisini anlayabileceğimiz

“Dini gelişim psikolojisi içinde çağlara bölmüştük. Gençlik, yetişkinlik, yaşlılık vb. dönemlerdi. İleride kadın olduğum için çocuk yetiştireceğiz, aile kuracağız ya da ileride çocukları da eğiteceğiz. Bu konuda o dönemlerin özelliklerini bilmem çok etkili oldu.” (K1, BA)

“(Hoca) günlük örnekler veriyordu (dini) gelişimde (psikolojisi konusunda), ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiden mesela... Çok faydalandım. Hiçbir şey yapamazsam bile kendi aileme din eğitimini kendim verebilecek kapasitede olurum diye düşünüyordum.” (K4, CB)

“En çok çocuklarla ilgili mesele, çocuk şu evrede gelişir, şu evrede alır, gelişim evreleri ergenlik falan... Biz öğretmen olacağı ya lise ya da ilkokula gideceğiz. Bu yaş grubuna nasıl hitap edilir, neyi nasıl anlar... Bunlar (dini gelişim psikolojisi konusu) etki etti bana.” (E1, BA)

Şahin tarafından Öğretmen, İmam ve İlahiyat Fakültesi öğrencileri örneklemine yöneltilen “*din psikolojisi dersinden aklınızda kalan üç konuyu yazabilir misiniz?*” sorusuna katılımcıların cevaplarının sırasıyla “*dua ve İbadet*” (% 21,8), “*dini tecrübe*” (% 21,0), “*gelişim psikolojisi ve din*” (% 16,3), “*dine dönüş ve din değiştirme*” (% 16,0), “*iman, inanç ve fitrat*” (% 13,8) ve “*mistisizm ve tasavvuf*” (% 10,9) olduğu görülmüştür.⁵⁰

Öte yandan din psikolojisi dersinde katılımcıların teorik bilgilerden ziyade pratik hayata dönük bilgilerin yer alması düşüncesi nedeniyle din psikolojisi tarihi, Batı ve İslam dünyasındaki din psikologları, din psikolojisinde yöntem konularını sevmediği ve bu konulara karşı olumsuz tutum takındığı görülmektedir.

“Din psikolojisinde yöntem var. Aslında biz onu ayrı bir ders olarak işledik, sosyal bilimler metodolojisi olarak işledik... Daha çok yüksek lisansta faydası olabileceğini düşündüğümüz bir ders (konusu)... Yüksek lisansta verilmesi gereken bir ders (konusu), ağır bir ders (konusu)...” (K6, BA)

Şahin yapılan çalışmada da din psikolojisi dersinin eksik görülen yönleri içerisinde “*ders ezbere dayalı, pratik yok, teorik yönü çok fazla*” gibi sonuçlara ulaşılmıştır.⁵¹

Son olarak ateizm, deizm, intihar ve gençlerin günümüz problemleri gibi akademik anlamda ilahiyat camiasını ilgilendiren genelde ise ül-

50 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 65.

51 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 105.

kemiz ve tüm dünyanın ilgisini çeken konuların din psikolojisi dersinin konuları arasına dahil edilmesi gerektiği fikri katılımcıların çoğunluğu tarafından savunulmaktadır.

“Güncel konular, gençlerin üzerinden giderseniz çok fazla problem var zaten. Deizm ve ateizm gibi konulara değinseler. En basitinden bir örnek verirsem. İlkokuldan çok yakın bir arkadaşım, lise döneminde ayrıldı herkes... Lisenin sonuydu galiba, whatsapp grubundan bir arkadaşım kadir gecesiyle ilgili bir şey paylaştı. Sonrasında o kız o konu hakkında bir fikir verdi. Baktım ki deist görüşe sahip olmuş. Şaşırdım açıkçası, çünkü ailesi çok fazla dindardı... Özelden konuşunca bana deist olduğunu söyledi... O zamanda bilgisiz olduğumdan dolayı çok fazla yardımcı olamamıştım arkadaşına. Çünkü ben ne cevap versem bana değişik cevaplar veriyordu... Onun psikolojisini anlayıp da nasıl yaklaşmak gerektiği de çok önemli, sadece bilgi olarak dolu olmak değil... En basitinden yakın bir arkadaş çok rahatlıkla (kaybedildi)... İnsanları psikolojik açıdan nasıl ikna edeceğimiz gibi bir konu da olsa...” (K6, BA)

“Dersi genel itibariyle sınav için veriyorlar, biraz yaşamla ilgili kopuk yaşıyoruz... Konuştuklarımız biraz sözler üzerinde kalıyor.” (E3, AA) “Ülke gündemi olan her şey bence dersin malzemesi olabilir, hatta olursa çok da güzel olur.” (E5, BA)

“1400 yıl önceki mesele ile biz bugünümüzü yönlendiremeyiz, 5 yıl sonrasında öğretmen olduğumuz zaman yönlendiremeyiz, biz bugünün güncel bir konusunu kendimize derste tatbik etmeliyiz ki öğretmen olduğumuz zaman hazırlıklı olarak... Bunu öğrencilerimize aktarabilelim. Ateizm ve deizm mesela bu konular en yakın zamandaki örneklerle açıklanmalı, derste işlenmeli.” (E2, BB)

Öğrenci örneklem grubunda din psikolojisi derslerinde işlenen konuların/tartışmaların içinde yaşanan çağ ve sorunlarına cevap verip vermediğinin araştırıldığı çalışmalarda % 49,7’luk kesimin “*evet*”, % 32,1’lik kesimin “*kısmen cevap veriyor*” ve % 18,2’lik kesimin “*Hayır*” şeklinde bildirimde bulunduğu ortaya konulmuştur.⁵² Yenen tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde İlahiyat ve DKAB bölümlerinde öğrenim gören ve din psikolojisi dersini alan (155) kişilik örnekleme “*din psikolojisi dersinde sorumlu tutulan kaynak kitap sizce bu ders için yeterli mi?*” sorusuna İlahiyat bölümü öğ-

52 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 69.

4.1.4.2. Din Psikolojisi Dersinin İşlenişi

İnsanın psikolojik alanını yöneten birtakım dinamik prensipler değişmez ve evrensel olabilmektedir. Ancak çoğu zaman din psikolojisi bilimi olarak evrensel bir bilim hüviyetiyle sunulan olgular ve yorumlar tamamıyla Hıristiyan-Yahudi gerçeğinin bir yansımasından ibarettir. Belli bir kültürel ortamda yetişen insan, o toplumun değerlerine göre bir kişilik ve kimlik geliştirmektedir. Bundan dolayı, Batılı olmayan ortamlarda psikolojik olayların en önemli ortamını oluşturduğu için her kültürün kendi içinde incelenmesi gerektiğini ileri süren yerel psikoloji anlayışı büyük güç kazanmıştır.⁵⁹

Din psikolojisi konularının İslamî perspektiften ele alınması ve yeri geldikçe her konuda ayet ve hadislere referans yapılması Müslümanı daha iyi anlama açısından önem arz etmektedir. Zira her yazar kendi kültürünün çocuğudur ve bir Müslüman'ı Müslüman bir psikologdan daha iyi kimsenin anlayamayacağı unutulmamalıdır.⁶⁰ Bu yüzden, Türkiye'de yapılan din psikolojisi çalışmalarının, İslam dininin temel inançları, tarihi, toplumsal, kültürel ve güncel formları dikkate alınarak yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.⁶¹

2015 yılında gerçekleştirilen “*Din Psikolojisinin Din Hizmetlerine Katkıları Bağlamında Yenilikçi (İnovatif) Arayışlar Sempozyumu*”nda Peker tarafından yapılan konuşmada, din psikolojisinin din hizmetlerine katkı sağlaması amacıyla yapılan çalışmaların Kur'an ve hadise dayandırılarak yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.⁶²

Katılımcıların din psikolojisi dersinin işlenişine yönelik genel tutumlarından ziyade dersin işleniş esnasında İslami literatürün yer almasına yönelik tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılara “*dersin kitabında veya derste ayet ve hadislere yer verilmesine ilişkin düşünceleriniz nedir?*” sorusu yöneltilmiştir.

---

59 Hökelekli, “Türkiye’de Din, Dindarlık ve Din Psikolojisi Araştırmaları: Psikolojide Yerellik ve Evrensellik Tartışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, 314.

60 Karaca, *Din Psikolojisi*, 12.

61 Hökelekli, “Türkiye’de Din, Dindarlık ve Din Psikolojisi Araştırmaları: Psikolojide Yerellik ve Evrensellik Tartışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme”, 311.

62 Kartal, “VIII. Din Psikolojisi Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı (İzmir) Din Psikolojisinin Din Hizmetlerine Katkıları Bağlamında Yenilikçi (İnovatif) Arayışlar Sempozyumu”, 368.

Araştırmada din psikolojisi kitaplarında veya dersinde ayet ve hadislerle yer verilmesine ilişkin görüşleri alınan çalışma grubunun tamamı İslami literatürün, din psikolojisi ders içeriğinde olması gerektiğini ve yer almasından memnun olduğunu ifade etmektedir.

“Psikoloji bilimi ve İslamî literatürün ikisinin çakışan veya ikisinin ortak olduğu noktalar var. Bu kapsamda ikisinin sentez edilmesi güzel...” (K1, BA)

“Din psikolojisini ayetler üzerinden işlemesi başta bize çok fazla katkı sağladı. (Hoca) daha çok dersi işlerken bilimsel veriler üzerinde duruyordu ama hep ayetleri ezberletiyordu. Şu an fark ediyorum ki anlattığı derslerle bize söylemiş olduğu ayetlerin birbiriyle çok uyumlu olduğunu, bize çok faydası olan ayetler olduğunu, şu an fark edebiliyorum açıkçası.” (K6, BA)

“Felsefî bilimlerle Kur’anî bilimlerin ayrılmamasının en güzel örneğini fakültemizde bence o hoca çok yapıyordu. Özellikle meal okutuyordu (Kur’an’a) vakıf olmanızı istiyordu ki bizden sonraki arkadaşlara da aynı şekilde meal içerisinde psikolojik tahliller yaptırıyordu.” (K6, BA)

“Hem bizim alanımız açısından alanımız açısından gelişmemiz yönünde hem de bizde yarın öbür gün insanların herhangi bir psikolojik durumlarını fark ettiğimiz zaman onlara konuştuğumuzda bir ilahiyatçı olarak gidip de bir psikolog gibi konuşamayız illaki bunu bir ayetle dinimizle bir hadisle temellendirmemiz gerekiyor. Bu açıdan hocamız da bize güzel örnek oldu ve gerçekten öyle işledi dersi.” (E2, BB)

Şahin’in çalışmasında din psikolojisi derslerinde yer alması gereken konuların özellikleri arasında *“sahabelerin ve örnek insanların hayatları din psikolojisi açısından değerlendirilmeli, derste işlenen konularda İslam kültürü dikkate alınmalı, İslam psikologları ve onların görüşleri daha ayrıntılı incelenmeli, Hz. Peygamber’in (sav) insanların özelliklerine göre davranmasına dair örnekler olmalı”* maddelerinin örneklem tarafından vurgulanması, araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.⁶³

Son olarak özellikle öğretim elemanlarının din psikolojisi alanında yetkin ve söz sahibi olduklarına özellikle vurgu yapan katılımcılar, ders esnasında sadece ders kitabının kullanılmamasını, farklı kaynakların ve görsel, işitsel vb. duyuşsal alana hitap edecek materyalin de ders orta-

63 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 74.

mında kullanılmasını talep etmektedir. Yenen tarafından gerçekleştirilen araştırmada da öğrencilerin ders kitabı haricinde farklı kaynaklardan yararlanmak istedikleri belirtilmiştir.⁶⁴

“(Derste) kitaba fazla bağlı kalarak gitmiştik, motomot oku anlat, bu tarz hoşuma gitmiyor. Anketlerle, resimlerle, karikatürlerle dersin işlenmesi... Sadece kitaba bağımlı, konudan konuya giderek değil de... Makalelerle... Güncel ve farklı konuların da dersin içine katılarak...” (K1, BA)

Güneş tarafından yapılan çalışmada İlahiyat Fakültesi öğretim elemanlarının genellikle anlatım ve soru-cevap yöntemini tercih ettiği görülmüştür.⁶⁵ Buna karşılık dersin daha iyi anlaşılması açısından; derste aktif öğretim yöntemlerinin kullanılmasının etkileyici bir faktör olduğu değerlendirmesine % 96,8 oranında ve derste materyal kullanılmasının etkileyici bir faktör olduğu değerlendirmesine % 90,4 oranında olumlu cevap (katılıyorum) verilmiştir. Erpay çalışmasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin % 17,2’sinin bütün öğretim elemanlarını alanında yetkin, % 49,4’ünün çoğu öğretim elemanlarını alanında yetkin gördüğü sonucuna ulaşmıştır.⁶⁶

İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleminde, öğretim elemanlarının alanında yetkin olmasına rağmen dersi aktarma noktasında pedagojik açıdan yetersizliğini vurgulayan benzer çalışma sonuçları bulunmaktadır. Öğrencilerin memnun olmadıkları hocalardan olumsuz olarak en çok etkilendikleri yönler olarak % 60,9’luk bir kesimin, öğretim elemanlarının bilgi yönünden donanım ve yeterliliklerini öğrencilere yansıtamadığını, öğrencilerle sosyal ilişkilerinin soğuk ve resmî olduğunu vurgulamıştır.⁶⁷

Şekil 9: Din psikolojisi dersinin işleniş kelime bulutu

64 Yenen, “Din Psikolojisi Dersinin Öğrencilerin Bireysel Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği”, 167.

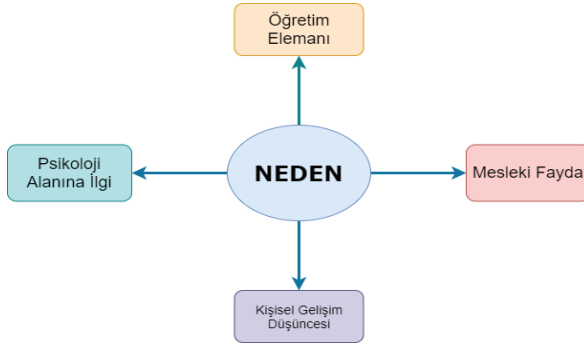
65 Güneş, “İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Lisans Düzeyindeki Derslerde Yöntem ve Materyal Kullanma Durumları”, 84.

66 Erpay, “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri”, 440.

67 Özenc, “Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde Eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)”, 18.

4.2. İkinci Aşama

Araştırmanın bu kısmına kadar din psikolojisi dersine dair; içerik (konu ve işleniş), konumlandırma, hayata etki ve kalıp yargılar (beklen-ti ve önyargı) temaları açısından öğrencilerin tutumları aktarılmıştır. Bu kısımda yukarıda belirtilen herhangi bir tema ve olumlu veya olumsuz tutum gözetilmeksizin öğrencilerin “*din psikolojisi dersine ilişkin tutum-larını etkileyen sebepler nelerdir?*” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla yapılan görüşmelerin dokümanları tekrar incelenmiştir.

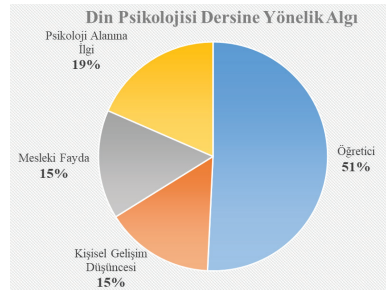
Şekil 10: Din psikolojisi dersine yönelik algı şeması

Katılımcıların derse ilişkin tutumlarını etkileyen unsurların;

- Öğretim elemanı kaynaklı,
- Kişisel gelişim düşüncesi kaynaklı,
- Mesleki fayda kaynaklı,
- Psikoloji alanına ilgi kaynaklı olduğu belirlenmiştir. (Bkz. Şekil-10)

Bu kapsamda katılımcılarca, din psikolojisi dersine yönelik algı-larını öğretim elemanının etkilediğini belirten ifade (33) % 50,8, kişisel gelişim düşüncesi kaynaklı olduğunu içeren ifade (10) % 15,4, mesleki fayda gözeterek söylenen ifade (10) % 15,4 ve psikoloji alanına ilgi sebebiyle aktarılan ifade (12) % 18,5 oranında yer almaktadır. (Bkz. Şekil-11)

Şekil 11: Din psikolojisi dersine yönelik algı grafiği

Din psikolojisi alanına ilginin sebeplerinin ortaya konulması amacıyla yapılan çalışmalarda da psikoloji odaklı fayda, mesleki fayda ve kişisel gelişim düşüncesinin ilgiye kaynaklık ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleminin din psikolojisine ilgisinin sebepleri araştırıldığında % 27,6'sının "insanların dini inançlarını anlamayı sağlaması", % 20,5'inin "insanı tanımayı sağlaması", % 13,4'ünün "mesleğim için gerekli ve faydalı olması", % 10,2'sinin "din ve psikolojiyi birleştiren bir alan olması", % 9,4'ünün "insanın hayatına olumlu katkılarının olması" ve % 4,7'sinin "sorun çözümede etkili olması" şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır.⁶⁸

4.2.1. Öğretim Elemanı Kaynaklı

Araştırma neticesinde İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersine ilişkin tutumuna yönelik en önemli etkenin *öğretim elemanı olduğu belirlenmiştir*. Katılımcıların söylemleri incelendiğinde genellikle öğretim elemanına dair yargının olumlu olduğu görülmektedir. Yıldız tarafından yapılan çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin öğretim elemanları hakkında olumsuz kanaatlere sahip olduğu ortaya konulmuştur.⁶⁹ Bu zıtlığın öğretim elemanlarına ve çalışma grubu katılımcılarına bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Farklı üniversitelerde, farklı öğretim elemanları ve farklı çalışma gruplarında yapılacak araştırma sonuçlarının çeşitlilik göstereceği değerlendirilmektedir.

Çalışmada öğrencilerin derse yönelik algılarının olumlu veya olumsuz olmasında en önemli sebebin öğretim elemanı olduğu dikkati çekmektedir. Öğrencinin bilgiyi alarak onu davranış haline getirmesinde derse verdiği değer etkili olmaktadır. Bu değer ise öğrencilerin öğretim elemanları ile aralarındaki ilişkinin boyutuna göre şekillenmektedir. Öğrencinin bilgiyi sınav ve not için ezberlenen bir malzeme gibi görmeyip hayatına aktaracağı bir değer olarak benimsemesi öğretim elemanı ile ilişkisine bağlıdır.⁷⁰

Öğretim elemanı kaynaklı tutumların odak noktasını dersin işleniş tarzı (derste verilen örnekler, kullanılan materyal, ders içeriğindeki konular) ve öğretim elemanının kişiliği oluşturmaktadır.

68 Şahin, *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*, 59.

69 Yıldız, *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Özellikleri (Boylamsal Bir Çalışma)*, 92.

70 Parlador, "Öğrencilere Göre İlahiyat Fakültesi Eğitiminin Başarı Durumu", 30.

imam, vaiz, hatip gibi mesleklerde her yaş bireyle ilişkilerinde ders kazanımlarına odaklanmaktadır. Kız öğrencilerden bir kısmı da din psikolojisi alanında ivme kazanan manevi danışmanlık ve rehberlik alanına yönelmeyi düşünmektedir.

“Dini gelişim psikolojisi (konusu) dikkatimi çekmişti, ileride çocuk yetiştireceğim aile kuracağız ya da ileride çocukları da eğiteceğim bu konuda o dönemin özelliklerini bilmem (dersi sevmemde) çok etkisi oldu.” (K1, BA) “İleride biz öğretmenler olacağız, sonuçta bir öğrenciye yaklaşım konusunda karşımıza deist (öğrenciler çıkabilir). Batı’da özellikle çok fazla öğrenci var ablam da (öğretmen) karşılıyor, bu tür zorluklar çıkacak.” (K2, CB) “Şu an ilahiyatçılar için önü açılmış bir meslek, manevi danışmanlık uzmanlığı, bu alanda ilerlemeyi düşünüyorum.” (K1, BA) “Bu okulu bitirdiğimiz zaman öğretmen, imam, vaiz olacaktık ve hitap edeceğimiz insanların psikolojisini de bilmemiz gerekiyordu.” (E1, BA)

Kız öğrencilerin öğretmenlik, erkek öğrencilerin ise imamlık mesleğinde din psikolojisinin kazanımlarından söz etmelerinin algıda seçiciliğe bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Zira Kirman ve Demir’in çalışmasında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin birinci derecede kaygı duydukları durumun % 34,4’lük oranla “iş bulamamak” olduğu tespit edilmiştir.⁷³ Ayrıca Tosun ve Yorulmaz’ın çalışmasında İlahiyat Fakültesi mezunlarından kız öğrencilerin % 57,3’ü ilk tercihte, % 22,6’sı ikinci tercihte öğretmenliği, erkek öğrencilerin % 11,4’ü ilk tercihte, % 14,2’si ikinci tercihte, % 17,1’i üçüncü tercihte İmam-Hatipliği tercih etmiştir. Ayrıca çalışmada “gelişim dönemlerine göre din eğitimi planlayabilirim” maddesine öğrencilerin % 41,9’u olumlu yanıt vermiştir.⁷⁴

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersinin kazanımlarını mesleki hayata ne kadar aktarabileceklerine ilişkin görüşlerinin alındığı çalışmalarda % 84,8’lik kesimin gelecekte yapmayı düşündükleri mesleklerde aldıkları dersin faydalı olacağına inandığı sonucuna ulaşılmıştır.⁷⁵

73 Kirman – Demir, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği”, 14.

74 Tosun – Yorulmaz, “Öğrencilerine Göre İlahiyat Lisans Programının Mesleğe Hazırlama Yönü (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Örneği)”, 173-174.

75 Toktaş vd., “Felsefe’li İlahiyat vs. Felsefe’siz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi”, 172.

psikolojisi alanı zengin bir konu ağına ve farklı yaklaşımlara ev sahipliği yapmaktadır. İnsanın çok boyutlu bir varlık olması, farklı yönlerden ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ülkemiz ve Batı ile Doğu literatüründeki çalışmalar bu gerçeğin arka planına ışık tutmaktadır.⁸¹

Araştırmada, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin din psikolojisi dersine yönelik algı/tutumlarını etkileyen unsurların öğretim elemanı, mesleki fayda, kişisel gelişim düşüncesi ve psikoloji alanına ilgi kaynaklı olduğu ortaya konulmakla birlikte din psikolojisi dersine yönelik öğrencilerin;

- Din psikolojisi dersini önemli ve gerekli gördüğü,
- Din psikolojisi dersinde öğrendikleri bilgilerin kişisel veya mesleki hayatta olumlu etkisinin olduğu/olacağını düşündüğü,
- Derse önyargısı olmakla birlikte ders içeriğinin öğrenilmesiyle derse dair bakış açılarının değiştiği,
- Din psikolojisi ders konularının hayata aktarılabilir ve güncel konulardan oluşması gerektiğini vurguladığı,
- Ders hocasının tutumundan oldukça fazla olumlu veya olumsuz etkilendiği,
- Psikoloji alanına ilgi duymasalar bile ders içeriğinin mesleki faydasını gözeterek olumlu tutum sergilediği,
- Dersin işlenişinde ayet, hadis, Müslüman alimlerin sözleri veya hayat hikayeleri vb. İslami literatürün kullanılmasından önemli derecede olumlu etkilendiği belirlenmiştir.

Araştırmada din psikolojisi dersine yönelik tutumların olumlu veya olumsuz olmasında öğretim elemanının ve ders konularının etkisinin çok fazla olduğu öğrencilerin söylemlerinden anlaşılmaktadır. Buna göre; dersin öğretim elemanını seven öğrenci, dersi genellikle sevmekte ve olumlu tutum geliştirebilmektedir. Öğretim elemanının; öğrenme etkinliklerinin, öğretim programının, kullanılacak materyallerin, takip edilecek yöntemin ve tekniklerin belirlenmesi, planlanması ve uygulanması aşamalarında öğrencinin beklentilerini dikkate almasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

---

81 Düzgüner, "Dini Psikoloji ve İslam Psikolojisi Bağlamında Din Psikolojisini Yeniden Düşünmek", 78.

Öğrenciler dersi hayata aktarabileceklerini düşünmek ve derste sıklıkla gündelik hayattan örnekler verilmesini istemektedir. Öğretim elemanı; öğrencilerin dersi ihtiyaç olarak görmelerini sağlamak ve *“bu ders/konu nerede işimize yarayacak”* gibi bir düşüncenin içine girmelerini engellemek amacıyla konulara başlamadan önce ders içeriğinin kişisel veya mesleki hayatta faydalı olacağına dair öğrenciyi güdülemesi ve öğrencilerin ilgi alanlarına giren ateizm, deizm, dini gelişim psikolojisi vb. konuların müfredata eklemesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Yukarıda ifade edildiği gibi hem öğretim elemanı faktörünün çok önemli olması hem de farklı üniversitelerde kullanılan ders kitaplarının içeriklerinin çeşitli olması öğrencilerin din psikolojisi dersine yönelik tutumlarına dair yapılacak olan nicel veya nitel araştırmalarda değişik sonuçların çıkabileceğini göstermektedir. Ancak araştırmada elde edilen bulgularla İlahiyat Fakültesi öğrencileri örnekleminde yapılan çalışmaların sonuçları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Çalışmada katılımcıların din psikolojisi dersini alması ile yapılan görüşmeler arasında bir veya üç dönemlik süre aralığının bulunması katılımcıların dersin işlenişini/içeriğini hatırlayamamasına neden olmuştur.

Kaynakça

Aybey, Salih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Eğitimi Dersine Yönelik Tutum ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma". *Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)* (Ekim 2019), 51-73.

Aydın, Ali Rıza. "İlahiyat Fakültelerinde Din Psikolojisine Duyulan İhtiyaç, Modern Dönemde İlahiyat Eğitimi Müfredatı ve Yöntem Tartışmaları (Uluslararası Katılımlı Çalıştay)". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* (Temmuz 2010), 109-113.

Cirhinlioğlu, Fatma Gül. *Din Psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2. Basım, 2014.

Creswell, J. W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (çev. ed. Bütün, M. – Demir, S. B.) Ankara: Siyasal Kitabevi, 2018.

Düzgüner, Sevede. "Dini Psikoloji ve İslam Psikolojisi Bağlamında Din Psikolojisini Yeniden Düşünmek". *İslami İlimler Dergisi* 12/3 (Güz 2017), 133-163.

Ercan, İlyas. "Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri". *Amasya İlahiyat Dergisi* 13 (Aralık 2019), 423-473.

Güneş, Adem. "İlahiyat Fakültesi Öğretim Elemanlarının Lisans Düzeyindeki Derslerde Yöntem ve Materyal Kullanma Durumları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/1 (Haziran 2018), 71-93.

Horozcu, Ümit. *Din Psikolojisi Ders Kitabı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2017.

Horozcu, Ümit – Güneş, Ahmet Celalettin. Son Dönem Yurt İçi Hakemli Dergilerde Yayımlanan Din Psikolojisi Çalışmalarının İncelenmesi: Bir Betimsel Analiz Çalışması. [içinde] *Din Psikolojisi Güncel Durum Analizi*. Ed. Y. Turan. (ss. 23-68). Ankara: Nobel Yayınları, (2020).

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2013.

Hökelekli, Hayati. "Türkiye’de Din, Dindarlık ve Din Psikolojisi Araştırmaları: Psikolojide Yerellik ve Evrensellik Tartışmaları Bağlamında Bir Değerlendirme". *Denizli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Din Psikolo-

jisi Özel Sayısı (2016), 311-333.

Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, İla-
veli 3. Basım, 2017.

Karacoşkun, Mustafa Doğan (ed.). *Din Psikolojisi El Kitabı*. Ankara:
Grafiker Yayınları, 5. Basım, 2019.

Kartal, Bilal. "VIII. Din Psikolojisi Anabilim Dalları Koordinasyon
Toplantısı (İzmir) Din Psikolojisinin Din Hizmetlerine Katkıları Bağlamın-
da Yenilikçi (İnovatif) Arayışlar Sempozyumu". *Denizli Üniversitesi İlahi-
yat Fakültesi Dergisi* Din Psikolojisi Özel Sayısı (2016), 361-369.

Kayıklık, Hasan. "İçerik ve Kazanım Açısından Din Psikolojisi". *Çu-
kurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (Haziran 2003), 83-102.

Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana:
Karahan Kitabevi, 5. Basım, 2018.

Kızılgeçit, Muhammed. *Din Psikolojisinin 200'ü*. Ankara: Otto Yayın-
ları, 1. Basım, 2017a.

Kızılgeçit, Muhammed. *Din Psikolojisinin 100'ü*. Ankara: Otto Yayın-
ları, 1. Basım, 2017b.

Kızılgeçit, Muhammed. *Din Psikolojisi Kavram Alanın İz Düşümü:
Teoloji-Psikoloji Arasında Din Psikolojisi Kavramlarını Çalışma İmkânı.
Din Psikolojisi Güncel Durum Analizi*. ed. Yahya Turan. 1-21. Ankara: Nobel
Yayınları, 2020.

Kirman, M. Ali – Demir, Rıdvan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin
Beklenti ve Sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği". *Hatay
Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2018), 1-21.

Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğren-
cilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25
(2003/2), 25-64.

Köse, Ali – Ayten, Ali. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 5.
Basım, 2015.

Okumuş, Ejder. İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri –Dicle
Üniversitesi Örneği–. *Değerler Eğitimi Dergisi* 5 (13) (2007), 59-94. © De-
ğerler Eğitimi Merkezi.

Özdemir, Saadettin. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Programı ile İlgili Görüşleri: SDÜ İlahiyat Örneği". *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/13 Bahar (2019), 1-33.

Özenç, Ali. "Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)". *International Journal of Kurdish Studies* 3/1 (2017): 1-30.

Parladır, Selahattin. "Öğrencilere Göre İlahiyat Fakültesi Eğitiminin Başarı Durumu". *D. E. Ü. İlahiyat Fakültesi* XI (1998), 1-32.

Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 11. Basım, 2014.

Plotnik, Rod. *Psikoloji'ye Giriş*. çev. Tamer Geniş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1. Basım, 2009.

Sain, Mehmet. *Diyanet İhtisas Kursiyerlerinin Felsefe ve Din Bilimleri Derslerine Yönelik Tutumları ile Dini Tutumları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Şahin, Hüseyin Cihat. *Yapı ve Fonksiyon Açısından Din Psikolojisi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Taşkıran, Ayşe. "İlahiyat Fakültesi Müfredatında Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Derslerinin Yeri ve Fonksiyonlarına Dair Bir Araştırma (İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği)". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2013), 238-266.

Toktaş, Fatih – Keyifli, Şükrü – Yıldırım, Fatih – Esen, Bekir. "Felsefe'li İlahiyat vs. Felsefe'siz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi". *DEUİFD* XLIII (2016), 143-181.

Tosun, Aybiçe – Yorulmaz, Ayşe. "Öğrencilerine Göre İlahiyat Lisans Programının Mesleğe Hazırlama Yönü (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Örneği)". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/4 (2017), 151-184.

Ulu, Mustafa. "Türkiye'deki Akademik Yapı Bağlamında Din Psikolojisinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi". *Din Psikolojisi Güncel Durum Analizi*. ed. Yahya Turan. 97-133. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

Uysal, Saliha. Türkiye ve ABD’de 2016-2019 Yılları Arasında Din Psikolojisi Alanında Yapılan Kitap Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme. *Din Psikolojisi Güncel Durum Analizi*. ed. Yahya Turan. 97-133. Ankara: Nobel Yayınları, 2020.

Yenen, İlker. “Din Psikolojisi Dersinin Öğrencilerin Bireysel Kazanımları Açısından Değerlendirilmesi: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği”. *Denizli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Din Psikolojisi Özel Sayısı (2016), 149-189.

Yıldırım, Ali. - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Yıldız, Murat. *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Özellikleri (Boylamsal Bir Çalışma)*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2003.